

Biznesa augstskola Turība

Inese Bāra

PROMOCIJAS DARBA KOPSAVILKUMS

SYNOPSIS OF THE DOCTORAL THESIS

Mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskais regulējums Latvijā

Legal regulation of pet animals in Latvia

Studiju programmā Tiesību zinātne

Izstrādāts zinātniskā doktora grāda iegūšanai
Tiesību zinātnes nozarē

Rīga 2023

Promocijas darbs izstrādāts Biznesa augstskolas Turība Juridiskā fakultātē laika posmā no 2018.gada līdz 2023.gadam.

Zinātniskais vadītājs:

Dr.iur: **Jānis Načisčionis**

Darba recenzenti:

Dr. ____: (*vārds, uzvārds*)

Dr. ____: (*vārds, uzvārds*)

Dr. ____: (*vārds, uzvārds*)

Promocijas darba aizstāvēšana notiks Biznesa augstskola Turība Tiesību zinātnes nozares promocijas padomes atklātā sēdē **2024. gada 5.martā plkst. 13:00** Biznesa augstskola Turība Juridiskā fakultātē, Rīgā, Graudu ielā 68, C 108 telpā.

Ar promocijas darbu un tā kopsavilkumu var iepazīties Biznesa augstskola Turība bibliotēkā, Rīgā, Graudu ielā 68.

_____ zinātnes nozares promocijas padomes priekšsēdētājs:

Dr. ____: (*vārds, uzvārds*)

_____ zinātnes nozares promocijas padomes sekretāre:

Dr. ____: (*vārds, uzvārds*)

© Inese Bāra, 2023

© **Biznesa augstskola Turība, 2023**

IEVADS

Promocijas darbs “Mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskais regulējums Latvijā” ir pirmais šāda apjoma pētījums ne tikai par dzīvnieku tiesiskā regulējuma sistēmu Latvijā, bet konkrēti par vienu no dzīvnieku veidiem – mājas (istabas) dzīvniekiem.

Sabiedrības pieprasījums pēc reāla mājas (istabas) dzīvnieku aizsardzības mehānisma mūsu valstī ir par pamatu pārskatīt esošās normas un, balstoties uz pēdējo 20 gadu pieredzi tiesību normu piemērošanas praksē, radīt tādu mūsdienīgu mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskā regulējuma sistēmu, kas nodrošinātu gan dzīvnieku aizsardzību un labturību, gan dzīvnieka īpašnieka tiesību, pienākumu un atbildības ieviešanu un ievērošanu, gan sabiedrības (sabiedriskās kārtības, sabiedriskās drošības) intereses, gan kompetento iestāžu (valsts un pašvaldību) spēju uzraudzīt un kontrolēt mājas (istabas) dzīvnieku uzturēšanu.

Pētījuma priekšmets ir mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskais regulējums Latvijā, iekļaujot mājas (istabas) dzīvnieku aizsardzības un labturības tiesisko regulējumu; civiltiesisko regulējumu, kas saistīts ar mājas (istabas) dzīvnieku turēšanu; sabiedriskās kārtības un sabiedriskās drošības tiesisko regulējumu mājas (istabas) dzīvnieku uzturēšanas jomā.

Pētījuma hipotēze: mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskajam regulējumam Latvijā trūkst stratēģiskas un sistēmiskas pieejas, kas negatīvi ietekmē šī tiesiskā regulējuma jaunrades un pilnveidošanas procesus.

Promocijas darba mērķis ir analīzes rezultātā izpētīt mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskā regulējuma Latvijā sistēmu un attīstību, identificējot iespējamās problēmas un piedāvājot to risinājumus, kā arī izstrādāt mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskā regulējuma attīstības stratēģiju.

Pētījuma uzdevumi promocijas darba mērķa sasniegšanai ir:

- 1) analizēt mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskā regulējuma pamatjēdzienus un vēsturisko attīstību Latvijā;
- 2) sistematizēt Latvijas normatīvos aktus mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskā regulējuma jomā, veikt Latvijas mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskā regulējuma sistēmas analīzi;
- 3) analizēt ar mājas (istabas) dzīvnieku saistītos civiltiesiskos jautājumus: dzīvnieka civiltiesiskais statuss, dzīvnieka īpašnieka un turētāja tiesiskais regulējums;
- 4) identificēt ar mājas (istabas) dzīvnieka uzturēšanu reglamentējamos jautājumus, kas nepieciešami dzīvnieka aizsardzības un labturības nodrošināšanai; personu (dzīvnieku īpašnieku/turētāju, patērētāju, sabiedrības) tiesisko interešu aizsardzībai; sabiedriskās kārtības un sabiedriskās drošības nodrošināšanai;
- 5) pētīt zinātnisko literatūru par dzīvnieku turēšanas, aizsardzības un labturības juridiskajiem aspektiem; ārvalstu praksi mājas (istabas) dzīvnieku

tiesiskā regulējumā un tā īstenošanā; tiesu prakses materiālus, statistikas datus, reģistrus mājas (istabas) dzīvnieku turēšanas jomā;

6) vispusīga pētījuma rezultātā izstrādāt mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskā regulējuma attīstības stratēģiju, kā arī priekšlikumus normatīvo aktu pilnveidošanai mājas (istabas) dzīvnieku turēšanas jomā.

Promocijas darbā izmantotas vispārzinātniskās (analīze, sintēze) un pētījuma (piemēram, vēsturiskā, indukcija, dedukcija) metodes. Promocijas darba 1.1.nodaļā pielietota vēsturiskā metode – kas sniedz priekšstatu par mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskā regulējuma veidošanos – kurai seko loģiskā metode, prognozējot mājas (istabas) dzīvnieku tiesību jomas tālāku attīstību. Ar indukcijas un dedukcijas metodēm autore veido secinājumus, pamatojoties uz pētījuma laikā izvirzītiem apgalvojumiem vai novērojumiem. Promocijas darbā izskatītie jautājumi strukturāli sakārtoti no vispārējā uz speciālo. Promocijas darba 5.nodaļa ir sintēzes rezultāts – no atsevišķu jautājumu izpētes izveidota stratēģiska vīzija mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskā regulējuma kopainas veidošanā. Autore pielieto teorētiskās analīzes metodes, piemēram: deskriptīvā (aprakstīšanas) metode – mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskā regulējuma aprakstīšana (īpaši 1.2.nodaļā pamatjēdzienu apskats); analīzes metode – mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskā regulējuma apjoma un satura analīze; hologrāfiskā analīzes metode – savienojot pētījuma priekšmeta teorētiskās zināšanas ar praktiskajām izpausmēm. Lai noskaidrotu normu jēgu un mērķi, kā arī to sistēmisko saderību, pielietotas tiesību normu interpretācijas metodes: gramatiskā, vēsturiskā, teleoloģiskā, sistēmiskā. Ar šo metožu palīdzību autore analizē spēkā esošās tiesību normas, to kolīzijas, piemērošanas problēmas. Kā kvantitatīvās metodes autore izmantojusi datu analīzi mājas (istabas) dzīvnieku reģistrācijas efektivitātes izpētei, veikusi publiski pieejamo reģistru un datu avotu izpēti dzīvnieku aizsardzības organizāciju skaita dinamikas, kā arī šķirnes mājas (istabas) dzīvnieku audzētāju praktiskās situācijas raksturošanai. Izpētes secinājumi iekļauti promocijas darba attiecīgajās nodaļās, kā arī pievienoti pielikumos.

Autore noteikusi šādus **pētījuma ierobežojumus**:

- promocijas darbā tiks pētīts tikai mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskais regulējums;

- promocijas darbā netiks pētītas dzīvnieku tiesības kā filosofijas kategorija, autore pētīs tiesību aktus un juridiskos jautājumus, kas juridiskajā zinātnē precīzāk izsakāma jēdzienā “dzīvnieku tiesiskā aizsardzība”, nevis “dzīvnieku tiesības”. Filosofiskās atziņas promocijas darbā tiks aplūkotas tiktāl, lai precīzāk izprastu dzīvnieku aizsardzības jomas attīstības iespējas un juridiskās robežas;

- ierobežotā promocijas darba apjoma dēļ ārvalstu pieredzes izpēti autore aprobežojusi ar ārvalstu pozitīvo praksi. Izvērtējot jau esošās zināšanas par tādu valstu kā Vācija, Šveice, Čehija, Lielbritānija u.c. mājas (istabas) dzīvnieku turēšanas kārtību, kur tiesiskās apziņas līmenis un attieksme pret dzīvniekiem jau ir nākamajā līmenī, kad tiek domāts ne vairs tikai par sabiedrisko kārtību un

drošību, bet gan par dzīvnieku īpašnieku ērtībām, autore uzskata par pārsteidzīgu tieši pārņemt un/vai ieviest šo valstu pozitīvo praksi Latvijā, kur vēl nav sasniegts pamatlīmenis dzīvnieku turēšanas kārtības ievērošanā un dzīvnieku īpašnieku bezatbildības dēļ sabiedrība cieš neērtības;

- promocijas darba pētījuma perioda robežas: sākot ar 2000.gadu (izņemot atkāpi promocijas darba 1.1.apakšnodaļā par vēsturisko attīstību) līdz promocijas darba iesniegšanas brīdim (2023.g.).

Promocijas darbs ir zinātnisks un, vienlaikus, empīrisks (uz autores pieredzi pamatots) pētījums. Promocijas darba zinātniskā novitāte izpaužas kā sistēmiska mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskā regulējuma normu apkopošana un analīze jaunu secinājumu izdarīšanai un priekšlikumu sagatavošanai, kur, autore sprāt, tiesiskā regulējuma kvalitāte nav normu daudzumā, bet gan šo normu saturā. Pētījuma rezultātā izstrādātiem secinājumiem un priekšlikumiem ir praktiska nozīme: sistēmiska normu analīze mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskajā noregulējumā līdz šim mūsu valstī nav veikta un tā var kalpot efektīvākai normu pārskatīšanas un pilnveidošanas praksei.

Promocijas darba apjoms ir 156 lappuses. Darbs sastāv no 5 (piecām) nodaļām ar apakšnodaļām, secīgi izpētot mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskā regulējuma attīstību un sistēmu, darbam pievienoti 22 pielikumi. Darba saturs:

1. MĀJAS (ISTABAS) DZĪVNIEKU TIESISKĀ REGULĒJUMA ATTĪSTĪBA UN PAMATJĒDZIENI

1.1. Mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskā regulējuma veidošanās un attīstība Latvijas Republikā

1.2. Mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskā regulējuma pamatjēdzieni, to pielietojums normatīvajos aktos

2. MĀJAS (ISTABAS) DZĪVNIEKU TIESISKĀ REGULĒJUMA SISTĒMA LATVIJAS REPUBLIKĀ

2.1. Speciālie tiesību akti mājas (istabas) dzīvnieku regulējumā

2.2. Vispārējie tiesību akti mājas (istabas) dzīvnieku regulējumā

3. AR MĀJAS (ISTABAS) DZĪVNIEKU SAISTĪTIE CIVILTIESISKIE JAUTĀJUMI

3.1. Mājas (istabas) dzīvnieka civiltiesiskais statuss

3.2. Mājas (istabas) dzīvnieka īpašnieka un turētāja tiesiskā regulējuma īpatnības

3.3. Bezsaimnieka mājas (istabas) dzīvnieks

4. AR MĀJAS (ISTABAS) DZĪVNIEKU UZTURĒŠANU REGLAMENTĒJAMIE JAUTĀJUMI

4.1. Mājas (istabas) dzīvnieku reģistrācija – rīks uzraudzības un kontroles funkciju īstenošanai

4.2. Mājas (istabas) dzīvnieku audzēšana un atsavināšana – dzīvnieku labturības un patērētāju aizsardzības aspekti

4.3. Savvaļas sugu dzīvnieku kā mājas (istabas) dzīvnieku turēšana – esošā tiesiskā regulējuma, uzraudzības un kontroles nepilnības un potenciālie draudi

4.4. Sabiedriskās kārtības un sabiedriskās drošības jautājumi mājas (istabas) dzīvnieku uzturēšanā

5. MĀJAS (ISTABAS) DZĪVNIĒKU TIESISKĀ REGULĒJUMA ATTĪSTĪBAS STRATĒGIJA LATVIJAS REPUBLIKĀ

5.1. Subjekti mājas (istabas) dzīvnieku turēšanas tiesiskajās attiecībās

5.2. Objekti mājas (istabas) dzīvnieku turēšanas tiesiskajās attiecībās

5.3. Valsts un pašvaldību iestāžu kompetences sadalījums mājas (istabas) dzīvnieku turēšanas tiesiskajās attiecībās

5.4. Tiesību aktu sistēma mājas (istabas) dzīvnieku turēšanas tiesiskajās attiecībās

SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI

Par darba tematiku autore ziņojusi publikācijās, kā arī zinātniskās un praktiskās konferencēs. Par pētījuma priekšmetu bijis: dzīvnieks kā īpašuma priekšmets; dzīvnieku tiesiskās aizsardzības juridiskie aspekti; dzīvnieks kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu procesā; dzīvnieka juridiskais statuss u.c. Autore piedalījies konferencēs ar ziņojumiem, kas publicēti zinātnisko rakstu krājumos:

1) 2023.g. 19.aprīlī – BAT XXIV starptautiski zinātniskā konference “Pārmaiņas – ilgtspējīgas sabiedrības pamats”; publikācija un prezentācija “Kaķis – tiesiskā regulējuma izaicinājumi šī dzīvnieka tiesiskā statusa noteikšanā”;

2) 2023.g. 22./23.februārī – LU 81.starptautiskā zinātniskā konference; sekcijā “Daba: starpdisciplinārā perspektīva” ziņojums “Dzīvnieku domestikācija un de-domestikācija mūsdienu realitātē”, līdzautors A.Liepa (biologs);

3) 2022.g. 28.oktobrī – Starptautiskā konference “Dzīvnieki Rīgā: attieksmes maiņa pret dzīvniekiem pilsētvidē vēsturiskā kontekstā”; referāts “Dzīvnieks tiesiskajā regulējumā: dzīvnieku aizsardzības un labturības normu attīstības tendences”;

4) 2018.g. 11.aprīlī – starptautisks seminārs “Ceļā uz Pozitīvā saraksta ieviešanu Latvijā”; ziņojums “Savvaļas sugu dzīvnieku turēšanas tiesiskais regulējums, juridiskās problēmas "ekstotisko" mājas (istabas) dzīvnieku turēšanā”;

5) 2012.g. 22.novembrī – konference “Dzīvnieku tiesību aizsardzība: ētiskais un juridiskais aspekts”, ziņojums “Dzīvnieku tiesiskās aizsardzības juridiskie aspekti”; LU Vēstures un filozofijas fakultāte sadarībā ar UNESCO Latvija;

6) 2010.g. 26.martā – BAT 11.Starptautiskā zinātniskā konference; referāts „Mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskās aizsardzības normu juridiskais statuss šībrīža ekonomiskajos apstākļos”, publicēts Rakstu krājumā „Cilvēks, sabiedrība, valsts mūsdienu mainīgajos ekonomiskajos apstākļos”;

7) 2006.g. 2.jūnijā – BAT 7.Starptautiskā zinātniskā konference; referāts „Īpašuma priekšmets – dzīvnieks, ar to saistītās problēmas”, publicēts Rakstu

krājumā „Īpašums, tā apgrūtinājumi: problēmas, risinājumi, iespējas”, Rīga, 2006.g., 86.-94.lpp.

Daļa pētījumu veikti ar praktisku nozīmi – padziļināta jautājuma izpēte un analīze problēmu identificēšanai un priekšlikumu izstrādei nozares ministriņām (Tieslietu ministrija (TM), Iekšlietu ministrija (IeM), Zemkopības ministrija (ZM)), kā, piemēram, 2018.g.-2022.g. diskusiju cikls ikgadējo Juristu dienu ietvaros sadarbībā ar Tiesībsargu un Latvijas Juristu biedrību par dzīvniekiem administratīvo pārkāpumu procesā un kriminālprocesā: 2018.g. 26.aprīlī “Juridiskās problēmas krimināllietās un administratīvo pārkāpumu lietās, kurās iesaistīti dzīvnieki”; 2019.g. 25.aprīlī – “Aktuālie juridiskie jautājumi dzīvnieku aizsardzības un saimnieku atbildības stiprināšanas jomā”; 2021.g. 30.aprīlī – “Cietsirdīga izturēšanās pret dzīvnieku (nodarījuma sastāvs un sods)”; 2022.g. 29.aprīlī – “Cietsirdība pret dzīvniekiem – tiesiskā regulējuma attīstība un perspektīvas; 2022.g. 27.oktobrī – “Dzīvnieku administratīvo pārkāpumu procesā un kriminālprocesā”, veikts praktiskais pētījums “Dzīvnieku aizsardzības organizāciju loma administratīvo pārkāpumu procesā un kriminālprocesā, ja iesaistīti dzīvnieki” un izstrādātas Vadlīnijas “Administratīvo pārkāpumu process un kriminālprocess, ja iesaistīts dzīvnieks”, kas iesniegtas IeM un TM (02.01.2023.g. no TM saņemta pateicība par sagatavoto materiālu tiesību normu piemērošanas uzlabošanai).

Autores publikācijas žurnālā “Jurista Vārds”: “Dzīvnieku turēšanas noteikumu pārkāpums Krimināllikuma izpratnē. Komentārs par Senāta Krimināllietu departamenta lēmumu lietā Nr. SKK-377/08”(2009); “Dzīvnieka statusa ietekme uz tiesisko regulējumu” (2023); “Vai grozījumi Dzīvnieku aizsardzības likumā mainīs dzīvnieku aizsardzības likteni”.

Pētījuma teorētisko un metodoloģisko bāzi veido starpdisciplināru nozaru autoru viedokļi, Latvijas tiesību akti (gan spēkā esošie, gan spēku zaudējušie, kas ļauj izsekot tiesiskā regulējuma attīstībai, gan arī tiesību aktu projekti) un ārvalstu tiesību akti, tiesu prakses atziņas, kā arī praktiskie pētījumi: vadlīnijas, ziņojumi, statistikas pārskati u.tml. – kopā 390 avoti. Darba teorētiskā bāze balstīta uz Latvijas un ārvalstu tiesību teorijas atziņām, publikācijām. Ārvalstu teorētiskās bāzes ietvaros iekļauti arī filosofiski pētījumi un publikācijas par dzīvnieku tiesībām, ētisku attieksmi pret dzīvniekiem: utilitārisma pieeja (*Peter Singer*); tiesību pieeja (*Tom Regan*) un abolicionisma pieeja (*Gary Francione*) – aplūkojot tikai vispārējās filosofiskās iezīmes, kuras ietekmē arī tiesību zinātnes attīstību dzīvnieku aizsardzības jomā. Latvijā dzīvnieku aizstāvības ētikas jautājumus pētījis filozofs Artis Svece, kas šī promocijas darba ietvaros ļauj dziļāk izprast mājas (istabas) dzīvnieka juridiskā statusa jautājumus. Atsevišķu jautājumu padziļinātai izpratnei autore atsaukusies arī uz 19.gs. fiziologu atziņām; zoopsiholoģijas nozari, balstoties uz Austrijas zinātnieka, dzīvnieku izturēšanās salīdzināmās pētniecības jeb etoloģijas pamatlicēja Konrāda Lorenca (*Konrad Z. Lorenz*) un Kolorādo Valsts universitātes asociētās profesores Tempas Grendinas (*Temple Grandin*) atziņām.

DARBA SATURS

Struktūra promocijas darbam veidota tā, lai pilnīgāk sasniegtu promocijas darba mērķi un, vienlaikus, iekļaujot dažādās tiesiskās intereses (civiltiesiskie aspekti; dzīvnieku labturības nodrošinājums; sabiedrības interešu ievērošana) veiktu vispusīgāku zinātnisko izpēti.

1. MĀJAS (ISTABAS) DZĪVNIĒKU TIESISKĀ REGULĒJUMA ATTĪSTĪBA UN PAMATJĒDZIENI

Promocijas darba pirmajā nodaļā autore sniedz ieskatu mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskā regulējuma vēsturiskajā attīstībā mūsu valstī, kā arī aplūkos pamatjēdzienus un to lietojumu spēkā esošajos normatīvajos aktos. Nodaļa sastāv no divām apakšnodaļām, kurās autore pēta mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskā regulējuma veidošanos un attīstību Latvijas Republikā un mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskā regulējuma pamatjēdzienus, to pielietojumu normatīvajos aktos.

Mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskā regulējuma attīstības sākumu autore meklē tiktāl, kad šo sugu dzīvnieku turēšana reglamentēta kādā normatīvā aktā. Vēsturiskajā periodā šo sugu dzīvnieki skatāmi iedalījumā “mājdzīvnieki”, kas pēc spēkā esošās kārtības var būt gan mājas (istabas) dzīvnieki, gan lauksaimniecības dzīvnieki, gan darba dzīvnieki – atkarībā no dzīvnieka izmantošanas veida. Attiecīgi promocijas darba ietvaros vēsturiskais atskats sākas ar 19.gs. vidu – tas ir laiks, kad pirmā dzīvnieku aizsardzības organizācija un pirmā dzīvnieku patversme tolaik Krievijas impērijā izveidotas tieši Latvijas teritorijā.

Pētot normatīvo aktu par mājdzīvnieku aizsardzību un labturību vēsturisko attīstību Latvijā, autore izdala sešus virzienus:

1) nodokļu normatīvie akti – par dzīvnieku turēšanas nodokļiem, šobrīd pašvaldības nodeva par visu veidu dzīvnieku turēšanu;

2) trakumsērgas apkarošanas normatīvie akti – normas paredzētas jau 1845.gada Sodu likumos par krimināliem un pārmācīšanas sodiem, normatīvie akti, kas nosaka kārtību, kā rīkoties trakumsērgas skartos apgabalos, noteikumi par trakumsērgas profilaksi un apkarošanu;

3) medību normatīvie akti – reglamentē medību kārtību, uz promocijas darba tēmu attiecināmi ar normu par mājas (istabas) dzīvnieku atrašanos medību platībās un no tā izrietošām sekām;

4) dzīvnieku aizsardzības un labturības normatīvie akti –nosaka dzīvnieku aizsardzības un labturības prasības, iekļaujot arī dzīvnieku turēšanas kārtību. Mūsdienās šī normatīvo aktu grupa kļuvusi par sazarotu sistēmu – katrai dzīvnieku grupai ir savs tiesiskais regulējums;

5) pārkāpumu un atbildības normatīvie akti – sākot ar 1903.gada Sodu likumiem autore atrod normas par pārkāpumiem attiecībā pret dzīvniekiem –

sabiedriskā drošība (par plēsīgu zvēru turēšanu; par tīšu suņa rīdīšanu) un sabiedriskā tikumība (par veltīgu dzīvnieku mocīšanu). 1961.gada LPSR Kriminālkodekss pamata redakcijā neparedz atbildību par cietsirdību pret dzīvniekiem un tikai ar 1987.gada 23.aprīļa dekrētu tas papildināts ar 207.¹pantu – Cietsirdīga izturēšanās pret dzīvniekiem, kas tādā pašā redakcijā 1998.gadā pārņemts arī uz KL 230.pantu. Spēkā esošās normas paredz dalījumu pēc sabiedriski bīstamajām sekām – cietsirdīga izturēšanās pret dzīvnieku kā administratīvs pārkāpums un kā noziedzīgs nodarījums;

6) ģipāsuma tiesību normatīvie akti – dzīvnieks kā ģipāsuma priekšmets – kur vēsturiskais normatīvais akts un mūsdienu regulējums ir Civillikums (CL), Lietu tiesību daļa, kas satur normas par dzīvnieku kā lietu tiesību objektu – lietu.

Pie tiesību aktu vēsturiskā atskata autore iekļāvusi arī dzīvnieku aizsardzības praktisko pusi laika periodā no 19.gs. otras puses – dzīvnieku aizsardzības organizāciju un dzīvnieku patversmju izveidošanās pirmsākumi Latvijā un mūsdienu tendences to darbībā. Pirmās dzīvnieku patversmes būvniecība Rīgā tika realizēta 1877.gadā.

1923.gada „Obligatoriskie noteikumi lopu aizsargāšanai no mocīšanas un bargas apiešanās” ir salīdzinoši primitīvi un satur galvenokārt aizliedzošās normas. 1936.gada „Obligatoriskajos noteikumos dzīvnieku aizsardzībai” saglabāti visi 1923.gada noteikumu paragrāfi ar nelieliem redakcionāliem precizējumiem, bet ir vērojami arī būtiski papildinājumi un uzlabojumi. LPSR periodā mājas (istabas) dzīvnieku regulējumā spēkā bijuši noteikumi neproduktīvo mājdzīvnieku turēšanai Latvijas Padomju Sociālistiskajā Republikā, kas regulēja galvenokārt suņu un kaķu turēšanas kārtību.

Mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskā regulējuma attīstība 21.gs. sākumā kā jauns virziens tiesību nozarē iezīmējas tieši ar Dzīvnieku aizsardzības likuma (DzAL) spēkā stāšanos. Autore vērtējusi arī likumprojektu “Par dzīvnieku aizsardzību”, kura izstrādes gaitā bija tendence šo tiesību aktu veidot pirmskara Latvijas valsts normatīvo aktu stilā (ļoti sīki regulējot aizliedzošās normas, pielietojot novecojušu terminoloģiju u.c.). Pirmie uz DzAL pamata izdotie MK noteikumi tika pieņemti tikai 2006.gada pavasarī. Autore promocijas darbā secina, ka normatīvo aktu nesakārtotība sešu gadu periodā no DzAL spēkā stāšanās brīža radījusi virkni pārpratumu un neskaidrību normu piemērošanā.

Kopumā vērtējot dzīvnieku aizsardzības un labturības normatīvo aktu attīstību, secināms, ka no vienkāršotām aizliedzošām normām šī tiesību aktu joma ir attīstījusies uz plašu, strukturētu tiesiskā regulējuma sistēmu, kur šobrīd var izdalīt „jumta likumu” dzīvnieku aizsardzībā (DzAL) un pamatojoties uz to izdotos MK noteikumus, kas ir daudzskaitlīgi arī šī promocijas pētījuma priekšmeta – mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskā regulējuma jomā. Promocijas darba 1.1.apakšnodalā autore ir aplūkojusi mājas (istabas) dzīvnieku aizsardzības tiesiskā regulējuma

attīstības pirmsākumus Latvijā, to veicinošos aspektus – dzīvnieku aizsardzības organizāciju ietekmi un lomu normatīvo aktu jaunradē un pilnveidošanā, kā arī spēkā esošo normatīvo aktu sistēmas veidošanos 20.gs. beigās / 21.gs. sākumā. Šīs apakšnodaļas lielākais akcents ir uz vēsturisko izpēti un normu transformāciju mūsdienās.

Promocijas darba 1.2.apakšnodaļā - Mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskā regulējuma pamatjēdzieni, to pielietojums normatīvajos aktos – autore pamatjēdzienus izdala divās grupās: 1) pašas tiesību apakšnozares, ko nereti dēvē par “dzīvnieku tiesībām”, pamatjēdzieni: dzīvnieku tiesības; dzīvnieku tiesiskā aizsardzība; dzīvnieku aizsardzība; dzīvnieku labturība un 2) jēdzieni “dzīvnieks” un “mājas (istabas) dzīvnieks”.

Analizējot jēdzienu “dzīvnieku tiesības” autore secina, ka tas attiecināms uz filosofijas teoriju dzīvnieku aizstāvības ētikā, kur ar dzīvnieku tiesībām tiek saprasts, ka dzīvnieka intereses ir morāli nozīmīgas. Savukārt, ar jēdzienu “dzīvnieku tiesiskā aizsardzība” juridiskā izpratnē tiek precīzi atspoguļots tiesību normu mērķis un saturs – proti, tās ir tiesību normas, kuras regulē personas tiesības, pienākumus un atbildību attiecībā ar dzīvniekiem, neuzliekot tiesības, pienākumus un atbildību pašiem dzīvniekiem. Dzīvnieku tiesiskā aizsardzība paredz, ka dzīvniekiem pienākas juridiska aizsardzība no cilvēka (neatkarīgi no tā, vai šis cilvēks ir dzīvnieka īpašnieks vai nav), ka cilvēkam piemīt tiesības un pienākumi attiecībā ar un par dzīvniekiem, ka cilvēks ir atbildīgs par savā īpašumā un lietojumā esošu dzīvnieku (vispārinot var teikt, ka cilvēks ir atbildīgs par jebkuru pieradinātu dzīvnieku), par dzīvnieka radīto kaitējumu u.t.t.

Promocijas darbā autore aplūko divus jēdzienus, kuru nodalīšana ir juridiski nozīmīga – tie ir “dzīvnieku aizsardzība” un “dzīvnieku labturība”. Dzīvnieku aizsardzība šaurākā izpratnē nozīmē dzīvnieka aizsardzību no cilvēka varas, kas krimināltiesību un administratīvo pārkāpumu normās reglamentēta kā dzīvnieka aizsardzība pret cietsirdību. Sašaurinot secinājumu tikai uz mājas (istabas) dzīvnieka aizsardzību, tā ir juridiska un faktiskā dzīvnieka aizsardzība no cilvēka ietekmes – darbības vai bezdarbības, kas rada vai var radīt dzīvniekam sāpes, ciešanas vai izraisīt dzīvnieka nāvi (neatkarīgi no tā, vai nāve ir vai nav iestājusies, bet ņemot vērā apstākļus, ka tā varēja iestāties). Jēdziens “dzīvnieku aizsardzība” ir attiecināms uz visiem dzīvniekiem, neatkarīgi no to faktiskā stāvokļa vai izmantošanas veida – gan savvaļas, gan nebrīvē turētiem dzīvniekiem tiesību normās ir paredzētas aizsardzības prasības. Jēdziens “labturība” attiecināms tikai uz nebrīvē turamiem dzīvniekiem un nav piemērojams savvaļas dzīvniekiem, kas ir savvaļas apstākļos. Dzīvnieku labturība paredz noteiktu rīcību vai pasākumu kopumu, ko cilvēkam ir pienākums nodrošināt.

Pie pamatjēdzienu “dzīvnieku aizsardzība” un “dzīvnieku labturība” analīzes autore izdala jēdzienu “dzīvnieka turēšanas noteikumi”, kas neiekļaujas ne aizsardzībā, ne labturībā. Galvenais kritērijs, kā nošķirt “turēšanas prasības” no

“labturības prasībām”, autore sprāt, ir pēc sekām, kas iestājas šo prasību pārkāpumu gadījumā: ja kaitē, traucē cilvēkam – tās ir dzīvnieka turēšanas prasības; ja kaitē dzīvniekam, tā veselībai, labsajūtai – tās ir dzīvnieka labturības prasības.

Otrā pamatjēdzienu grupā autore iekļāvusi jēdzienus, kas saistīti tieši ar dzīvnieku – “dzīvnieks” un “mājas (istabas) dzīvnieks” – kā spēkā esošajās normās šos jēdzienus izprast, vai tas ir pietiekami efektīvam tiesiskam regulējumam.

Jēdziens “dzīvnieks” bioloģijā un tiesību zinātnē būtiski atšķiras. Bioloģijā dzīvnieki aptver daudzveidīgas dzīvības formas ar atšķirīgām attīstības pakāpēm: no mikroorganismiem līdz lielajiem zīdītājiem. Jēdziena “dzīvnieks” juridiskas definēšanas problēma ir divas galējības: dzīvnieks ir arī cilvēks un dzīvnieks ir jebkurš dzīvs mikroorganisms. DzAL nesatur jēdziena “dzīvnieks” legālo definīciju. Analizējot ārvalstu tiesību normas un teoriju, autore secina, ka jēdzienu “dzīvnieks” juridiski ir grūti definēt, jo nav iespējams pārņemt bioloģijas definējumu, kā arī ir grūti nodalīt, kuri dzīvnieki likuma izpratnē ir aizsargājami un kuriem dzīvniekiem liegt tiesisku aizsardzību. Tāpat jāreķinās, ka arī cilvēks ir dzīvnieks bioloģiskā izpratnē, bet juridiskais statuss cilvēkam un dzīvniekam ir atšķirīgs: cilvēks ir tiesību subjekts, dzīvnieks – tiesību objekts. Jēdziena “dzīvnieks” juridiskā definēšanā autore sašaurina pētījuma priekšmetu uz nebrīvē turētiem dzīvniekiem un kā galvenos kritērijus saskata: justspēja un domestikācija. Tomēr pilnvērtīgu, visaptverošu dzīvnieka definīciju tiesiskā regulējuma pilnveidošanai autorei neizdodas radīt. Definējamais jēdziens attiecīgi vēl sašaurināms uz konkrētu dzīvnieka izmantošanas veidu - mājas (istabas) dzīvnieks. Šis jēdziens Latvijas tiesiskajā regulējumā ieviests tikai ar DzAL spēkā stāšanos, nosakot, ka tas ir *dzīvnieks, kuru cilvēks tur savam priekam*. Autore sprāt, veiksmīgs mājas (istabas) dzīvnieka definējums bija DzAL projektā: “*domesticēts jeb piejaucēts dzīvnieks, kuram izveidojusies mijiedarbība un savstarpēja atkarība no cilvēka un kuri dzīvo kopā ar cilvēku, galvenokārt viņa mājā*”, jo noteikta būtiska pazīme – domestikācija. Autore uzskata, ka turēt kā mājas (istabas) dzīvniekus būtu pieļaujams tikai domesticētas sugas, jo domestikācija ir priekšnoteikums, ka dzīvnieka turēšana nebrīvē un cilvēka tuvumā nerada dzīvniekam stresu un ciešanas.

2. MĀJAS (ISTABAS) DZĪVNIEKU TIESISKĀ REGULĒJUMA SISTĒMA LATVIJAS REPUBLIKĀ

Šajā promocijas darba nodaļā autore analizē spēkā esošās mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskā regulējuma normas, par tiesiskā regulējuma sistematizāciju izvēloties normatīvo aktu juridiskā spēka hierarhiju, iekļaujot Eiropas tiesību aktus un starptautiskos līgumus.

Tiesiskā regulējuma analīzi autore sāk ar Latvijas Republikas Satversmi – tās 105.pantu - cilvēka tiesības uz īpašumu, t.sk. dzīvnieku. Šīs tiesības ir pieļaujams ierobežot ar likumu, piemēram, *personai ir aizliegts turēt dzīvnieku, ja tā ir sodīta*

par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku, kā arī noteikts, ka īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm, kas DzAL noteikts kā dzīvnieka īpašnieka pienākums rūpēties par labvēlīgu sabiedrības attieksmi pret viņa īpašumā esošo dzīvnieku; nodrošināt, lai dzīvnieks netraucētu un neapdraudētu cilvēkus vai citus dzīvniekus. Tiešas normas par dzīvnieku aizsardzību un/vai labturību satur citu valstu konstitūcijas, piemēram, Luksemburgas konstitūcijas 41.pants un Vācijas pamatlikuma 20.a pants.

Likumus, kas iekļaujami mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskā regulējuma sistēmā, autore iedala divās grupās: vispārējie un speciālie. Normatīvo aktu apskatu autore sadalījusi apakšnodaļās: speciālie tiesību akti un vispārējie tiesību akti mājas (istabas) dzīvnieku regulējumā, skatot kopsakarā likumus un tiem pakārtotos aktus.

Par „junta“ likumu mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskajā regulējumā atzīstams DzAL. Speciālas normas attiecībā uz mājas (istabas) dzīvniekiem satur arī Veterinārmedicīnas likums (VetL) – dzīvnieka īpašnieka tiesības un pienākumi veterinārmedicīnas jomā; Medību likums un Dzīvnieku audzēšanas un ciltsdarba likums (DzACL). Ciltsdarba tiesiskais regulējums uz mājas (istabas) dzīvniekiem attiecināms tikai no 2011.g.

Kā vispārējie mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskā regulējuma likumi minami: CL Lietu tiesību daļa; Krimināllikums (KL); Administratīvās atbildības likums (AAL); Pašvaldību likums; likums “Par nodokļiem un nodevām”. Mājas (istabas) dzīvnieks kā īpašuma priekšmets ir CL regulēšanas objekts. Atbildības jautājumi tiek regulēti atkarībā no nodarījuma smaguma: AAL un DzAL (no 01.07.2020.g.) – administratīvā atbildība; KL – kriminālatbildība. Administratīvo pārkāpumu procesā un kriminālprocesā izņemto dzīvnieku glabāšanas kārtību nosaka MK noteikumi. Kad pieņemts lēmums par dzīvnieka konfiscēšanu, tas kļūst par valstij piekritīgu mantu un atbilstoši MK noteikumiem paliek glabāšanā vietā, kur atrodas, un nododami bez maksas personai, kuras glabāšanā tie atrodas.

Kā mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskā regulējuma sastāvdaļa minami normatīvie akti, kas saistīti ar pašvaldību funkciju mājas (istabas) dzīvnieku uzturēšanas jomā tās administratīvajā teritorijā: Pašvaldību likums, likums “Par nodokļiem un nodevām”, ar tiem saistītie tiesību akti: MK noteikumi un pašvaldību saistošie noteikumi, ar kuriem katrā pašvaldības administratīvā teritorijā nosakāma mājas (istabas) dzīvnieku turēšanas kārtība un noteikumi par pašvaldību nodevas par dzīvnieku turēšanu.

Šajā nodaļā autore veikusi mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskā regulējuma sistematizāciju, sakārtojot gan pēc normu hierarhijas tos normatīvos aktus, kas paredz normas par mājas (istabas) dzīvnieku turēšanu, gan iedalot nacionālos normatīvos aktus speciālos un vispārējos atkarībā no regulējamā priekšmeta. Mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskā regulējuma sistēma ar spēkā esošiem normatīvajiem aktiem skaitļos izskatās šādi: 1 pamatlikums; 1 starptautisks līgums (konvencija); 3 regulas; 11 likumi (no kuriem 6 vispārējie; 4 speciālie likumi); 18 MK noteikumi

(15 no kuriem deleģēti no speciālajiem likumiem); vismaz 30 pašvaldību saistošie noteikumi. Autoresprāt, normatīvo aktu skaits šādai tiesisko un sabiedrisko attiecību nozarei ir pārāk liels, sadrumstalots un nepārskatāms.

3. AR MĀJAS (ISTABAS) DZĪVNIĒKU SAISTĪTIE CIVILTIESISKIE JAUTĀJUMI

Diskusijās par dzīvnieka civiltiesiskā statusa maiņu izskan argumenti, ka viena no galvenajām problēmām dzīvnieku aizsardzībā Latvijā ir sabiedrības nevērīgā attieksme pret dzīvnieku, jo pēc CL dzīvnieks pielīdzināts lietas statusam vai kā Dž.Bentams akcentē: “degradēts līdz lietu šķirai”. Interese tiesību teorijā par cilvēka un citu dzīvnieku kā dzīvu būtņu tiesisko statusu pastāvējusi dažādos laikos un dažādos izpētes priekšmetos.

Šajā nodaļā autore izdalījusi trīs ar civiltiesisko regulējumu saistītus jautājumus attiecībā uz mājas (istabas) dzīvniekiem kā personas īpašumu: 1) dzīvnieku civiltiesiskais statuss, sabiedriskās domas maiņa par to; 2) mājas (istabas) dzīvnieka īpašnieka un turētāja tiesiskais regulējums un 3) bezsaimnieka mājas (istabas) dzīvnieks. Promocijas darba ierobežotā apjoma dēļ autore šajā nodaļā neskatīs dzīvnieku patversmju statusa jautājumus, kas ietekmē dzīvnieku iegūšanas īpašumā un turēšanas tiesības, kā arī klaiņojošo dzīvnieku populācijas kontroles jomu, kas šīs nodaļas kontekstā arī saistāma ar īpašuma tiesību aspektiem.

Šī promocijas darba 3.1.apakšnodaļā – Mājas (istabas) dzīvnieka civiltiesiskais statuss – autore aplūkojusi viedokļus un ārvalstu tiesību normas par dzīvnieka noregulējumu civiltiesībās. Arī Latvijā pēdējos gados aizvien aktuālāks kļūst jautājums par dzīvnieka kā lietas, mantas regulējumu CL. Dzīvnieks tiek atzīts kā: justspējīga būtne; dzīvs īpašums, kas vairāku Eiropas valstu civiltiesībās jau ir izdalīts no lietu kategorijas, piemēram, Austrija (no 1988.g.), Vācija (no 1990.g.), Šveice (no 2002.g.), Čehija (no 2014.g.), Francija (no 2015.g.). Civiltiesiskā statusa izmaiņas neapvelta dzīvniekus ar patstāvīgām tiesībām, pienākumiem un atbildību, tai pat laikā ar likumu noteikts, ka dzīvnieki ir justspējīgas būtnes nevis vienkārši objekts. Būtība ir nodalīt dzīvnieku no lietas statusa, akcentējot, ka personai pret dzīvnieku jāparedz citāda rīcība nekā pret jebkuru lietu. Galvenā pazīme, kas dzīvnieku atšķir no lietas, ir spēja just. Latvijas CL precīzi nenosaka, ka dzīvnieks ir lieta, tomēr no CL pantiem tā izriet.

Šīs nodaļas otrā apakšnodaļā autore analizē tiesiskā regulējuma īpatnības spēkā esošajās normās par dzīvnieka īpašnieku un turētāju, kā arī par īpašuma tiesībām uz dzīvnieku un dzīvnieka turēšanu.

Veicot tiesību normās noteikto dzīvnieku īpašnieku un/vai turētāju tiesību un pienākumu uzskaitījumu, vērojama nekoncekvence – nav skaidri nodalīts, kādas tiesības un pienākumi piemīt tikai dzīvnieka īpašniekam; kas ir īpašuma tiesību uz dzīvnieku apliecināošs fakts, kā nošķirams dzīvnieka īpašnieks no dzīvnieka turētāja.

Vien pēc padziļinātas normu izpētes no normatīviem aktiem izdalāmas tiesības un pienākumi, kas attiecināmas tikai uz dzīvnieka īpašnieku, piemēram, atsavināt dzīvnieku, dot atļauju dzīvnieka izmantošanai par donoru, demonstrēt dzīvnieku publiskā izstādē, dot atļauju dzīvnieka nogalināšanai, pavairot dzīvnieku, reģistrēt un veikt izmaiņas par reģistrētu dzīvnieku.

Autore uzskata, ka dzīvnieka īpašuma tiesības un turēšanas tiesības ir jānorobežo, turētājam dodot šaurāku tiesību, pienākumu un atbildības apjomu, īpašniekam pilnu tiesību, pienākumu un atbildības apjomu par dzīvnieka uzturēšanu, dzīvnieka nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu, rīcību ar dzīvnieku.

Precīza regulējuma nav arī par īpašuma tiesību uz dzīvnieku nostiprinājumu. Kā iespējami pēc esošās situācijas ir divi varianti: īpašuma tiesību reģistrācija valsts reģistrā (Latvijā ir obligāta visu suņu reģistrācija Lauksaimniecības datu centrā (LDC), atbilstoši persona savu gribu būt par suņa īpašnieku nostiprina šajā reģistrā) un/vai ieraksts ES Lolojumdzīvnieka pasē (tāda gan tiek izdota tikai suņiem, kaķiem un mājas (istabas) seskiem). Tomēr no ZM skaidrojuma izriet, ka ES Lolojumdzīvnieka pase nav uzskatāma par īpašuma tiesību pierādījumu. Valstī izveidotais vienotais mājas (istabas) dzīvnieku reģistrs, ko uztur LDC, neregistrē īpašuma tiesības uz dzīvnieku. Secināms, ka īpašuma tiesības uz dzīvnieku nosakāmas vispārējā kārtībā pēc CL.

Dzīvnieka īpašnieka un turētāja jautājums nav atrisināts ar dzīvnieku patversmē nonākušiem un mītošiem mājas (istabas) dzīvniekiem, kuri ir kādai personai piederoši mājas (istabas) dzīvnieki, kas izbēguši, klaiņojuši, pazuduši u.t.t. un nogādāti izmitināšanai patversmē, līdz tā īpašnieks ierodas dzīvniekam pakal, vai arī tādi dzīvnieki, no kuriem tā īpašnieks atsakās, tie tiek uzņemti un uzturas dzīvnieku patversmē, līdz dzīvniekam tiek atrasts jauns īpašnieks. Dzīvnieku patversme pēc Latvijā spēkā esošām normām nav persona un dzīvnieku patversmes mērķis ir tās aprūpē esošiem dzīvniekiem atrast jaunus īpašniekus, kas neatbilst gribas izrādīšanai rīkoties ar dzīvnieku kā īpašniekam. Attiecībā uz klaiņojošiem dzīvniekiem, kas nogādāti dzīvnieku patversmē, vienmēr pastāv iespēja, ka dzīvniekam ir īpašnieks – tāpat faktiski dzīvnieks ir dzīvnieku patversmē, bet tā kā mājas (istabas) dzīvnieks ir īpašuma priekšmets, vienmēr jārēķinās (jāpieņem), ka tas ir kāda īpašums. Atbilstoši valdījuma regulējumam, noteikti divi nosacījumi: fiziska vara un griba to paturēt kā savu. Dzīvnieku patversmē dzīvniekus tur pagaidu aprūpē ar mērķi tiem meklēt/atrast saimniekus. Attiecīgi dzīvnieku patversmei nav gribas dzīvniekus paturēt kā savus.

Šajā apakšnodaļā autore identificē tiesiskā regulējuma kolīzijas, kā arī īpašuma tiesību uz dzīvnieku regulējuma nepilnības, kuru novēršanai sniegti priekšlikumi Secinājumu un priekšlikumu daļā.

Šīs nodaļas trešā apakšnodaļa veltīta bezsaimnieka mājas (istabas) dzīvniekiem. Kā faktisko stāvokli DzAL izdala tikai divas grupas: “savvaļas dzīvnieki” un “nebrīvē audzēti dzīvnieki”, kas pēc loģiskā iedalījuma ir viens otru

izslēdzot jēdzieni un pilnībā aptver jēdzienu “dzīvnieks” pēc faktiskā stāvokļa, ja runa ir par brīvē un nebrīvē esošiem dzīvniekiem. Bezsaimnieka dzīvnieks neiederas kā trešais dzīvnieku veids pēc faktiskā stāvokļa, jo kaut arī brīvē esošs, tas tomēr nav uzskatāms par savvaļas dzīvnieku. Gan bezsaimnieka dzīvnieka faktiskais stāvoklis, gan tiesiskā regulējuma nepilnības rada problēmas izpratnē, kas īsti ir bezsaimnieka dzīvnieki.

Šajā apakšnodaļā autore skata tikai tiesiskos jautājumus bezsaimnieka kaķu kontekstā: bezsaimnieka kaķa jēdziens, statuss, tiesību normas, neskatot bezsaimnieka kaķu kontroles programmas, to praktisko īstenošanu.

Bezsaimnieka kaķa jēdziens radies vien pēdējo 20 gadu laikā, pirms tam tiesiskajā regulējumā minēti tikai klaiņojoši dzīvnieki. Tikai 2005.g. DzAL 8.panta pirmā daļa papildināta ar otru teikumu, kas pirmo reizi tiesību aktos nodala tā saucamos “ielas kaķus” no klaiņojošiem dzīvniekiem. Vārds “bezsaimnieka” vēl oficiāli tiesību normās netiek minēts. Tikai 2010.gadā pirmo reizi tiesību aktos nostiprināts jēdziens “bezsaimnieka kaķis”.

Autore analizējusi jēdzienus “bezsaimnieka” (DzAL) un “bezīpašnieka” (CL) – vai tie lietojami kā sinonīmi attiecībā uz kaķiem. Noskaidrots, ka gan pēc gramatiskās, gan pēc sistēmiskās normas interpretācijas izriet, ka jēdziens “bezīpašnieka” neattiecas uz kaķiem un autore to neizmanto kā sinonīmu jēdzienam “bezsaimnieka”. Tā kā klaiņojošo dzīvnieku un bezsaimnieka kaķu populācijas kontrole (kā arī mājas (istabas) dzīvnieku uzturēšanas kārtība savā administratīvajā teritorijā) ir pašvaldības uzdevums – var rasties priekšstats, ka pašvaldība ir bezsaimnieka kaķu īpašnieks. Lai arī juridiski tas nav noteikts un pēc analogijas ar savvaļas dzīvniekiem, kas ir bezīpašnieka lietas, nevis valsts īpašums, izriet, ka arī bezsaimnieka kaķi nav īpašumā nevienai personai.

Aplūkojot ārvalstu pieredzi bezsaimnieka un klaiņojošo dzīvnieku populācijas kontroles jomā, autore konstatē, ka problēmu loks ir līdzīgs kā Latvijā. Autore secina, ka risinājums jēdzienu sakārtošanā būtu nošķiršana pa sugām – bezsaimnieka dzīvnieka jēdzienu attiecinot tikai uz kaķiem (tā ir dzīvnieku suga, kas var brīvi atrasties ārpus tā īpašnieka teritorijas, ko nesauc par klaiņošanu, kā arī adaptēties dzīvei bez īpašnieka, uz tiem neattiecas dzīvnieku izķeršanas un nogādāšanas dzīvnieku patversmē prasības, bet gan bezsaimnieka kaķu sterilizācijas programma, kad dzīvnieks pēc sterilizācijas tiek nogādāts atpakaļ tā mītnes vietā). Attiecīgi jēdziens definējams, piemēram, “bezsaimnieka kaķis – sterilizēts kaķis, kam nav īpašnieka un kas uzturas pilsētā vai lauku apdzīvotā vietā dzīvojamo māju tuvumā, kur tam tiek nodrošinātas minimālās labturības prasības (pieejami: barība, ūdens, pajumte)”. Bezsaimnieka kaķa tiesiskās aizsardzības jautājums risināms ar pārstāvniecības tiesības noteikšanu – ka dzīvnieku aizsardzības organizācijām ir tiesības pārstāvēt bezsaimnieka (arī klaiņojošu) dzīvnieku tiesiskās intereses valsts un pašvaldību iestādēs.

Šis nodaļas noslēgumā autore norāda, ka mūsdienu tiesiskā regulējuma uzdevums ir radīt tādu mājas (istabas) dzīvnieku tiesisko režīmu, kas nodrošina dzīvnieka kā justspējīgas būtnes interešu aizsardzību, kā arī novērš cilvēka bezatbildīgo attieksmi pieradināto dzīvnieku turēšanā.

4. AR MĀJAS (ISTABAS) DZĪVNIĒKU UZTURĒŠANU REGLAMENTĒJAMIE JAUTĀJUMI

Mājas (istabas) dzīvnieku turēšanas reglamentācija nepieciešama gan paša mājas (istabas) dzīvnieka aizsardzībai, gan sabiedrības aizsardzībai no šādas turēšanas, gan visplašākajā nozīmē arī vides aizsardzībai, jo kā tiek atzīts un arī praksē jau nereti novērots, cilvēka ierašanās ar mājas (istabas) dzīvnieku, ietekmē savvaļas dabu. Šajā promocijas darba nodaļā izdalīti, autoresprāt, būtiskākie jautājumi, kuriem nepieciešama tiesiska reglamentācija, lai mājas (istabas) dzīvnieku uzturēšana būtu uzraugāma un kontrolējama, tā netraucētu sabiedrību, tiktu ievērotas dzīvnieka īpašnieka tiesības, kā arī dzīvnieka labturības prasības. Šie jautājumi ir: mājas (istabas) dzīvnieku reģistrācija; mājas (istabas) dzīvnieku audzēšana un atsavināšana; savvaļas sugu (t.s. eksotisko) dzīvnieku turēšana mājas (istabas) dzīvnieka statusā; ar mājas (istabas) dzīvnieku turēšanu saistītie sabiedriskās kārtības un sabiedriskās drošības jautājumi. Attiecīgi nodaļa sadalīta četrās apakšnodaļās:

- 1) mājas (istabas) dzīvnieku reģistrācija – rīks uzraudzības un kontroles funkciju īstenošanai;
- 2) mājas (istabas) dzīvnieku audzēšana un atsavināšana – dzīvnieku labturības un patērētāju aizsardzības aspekti;
- 3) savvaļas sugu dzīvnieku kā mājas (istabas) dzīvnieku turēšana – esošā tiesiskā regulējuma, uzraudzības un kontroles nepilnības, potenciālie draudi;
- 4) sabiedriskās kārtības un sabiedriskās drošības jautājumi mājas (istabas) dzīvnieku uzturēšanā.

Mājas (istabas) dzīvnieku reģistrācija, autoresprāt, uzskatāma par nozīmīgāko posmu tiesiskās kārtības nodrošināšanai mājas (istabas) dzīvnieku turēšanas jomā, jo, pamatojoties uz pilnvērtīga reģistra datiem, iespējams efektīvi plānot un prognozēt nepieciešamās juridiskās (piemēram, saistošo noteikumu izstrāde pašvaldībā) un administratīvās (piemēram, iepirkumu plānošana klaiņojošo dzīvnieku populācijas kontrolei) darbības jomas uzraudzībai un kontrolei, kā arī dzīvnieku īpašnieku atbildības paaugstināšanai, kā rezultātā nodrošināma sabiedriskā kārtība. Latvijas tiesiskajā regulējumā obligāta reģistrācija noteikta tikai suņiem.

Mājas (istabas) dzīvnieku reģistrācijas pamatuzdevums ir panākt dzīvnieka tiesisku saikni ar tā īpašnieku, pastiprināt dzīvnieka īpašnieka atbildību par aprūpē paņemto dzīvnieku. Obligātā suņu apzīmēšana un reģistrēšana nepieciešama ne tik

daudz īpašuma tiesību apliecināšanai, kas, iespējams, ir suņu īpašnieku individuālā (privātā) interese, cik suņu populācijas kontroles nolūkos, īpašnieku atbildības pastiprināšanai, kā arī slimību izplatīšanās novēršanai, ierobežošanai, kas ir sabiedriskā interese.

Mājas (istabas) dzīvnieku reģistrācija ir aktuāls jautājums arī ES līmenī - kaķu un suņu identificēšanas un reģistrēšanas jautājumi iekļauti Eiropas Parlamenta 2020.g. 12.februāra rezolūcijā par ES iekšējā tirgus un patērētāju tiesību aizsardzību pret nelegālās lolojumdzīvnieku tirdzniecības negatīvajām sekām, uzsverot, ka izšķiroša nozīme ir ES mērogā saskaņotai kaķu un suņu obligātās identificēšanas un reģistrēšanas sistēmai un ka tā ir nepieciešama, lai spertu pirmo soli cīņā pret lolojumdzīvnieku nelegālu tirdzniecību, un ka identificēšana un reģistrēšana ir galvenie priekšnoteikumi, lai ieviestu kontroli un nodrošinātu izpildi un izsekojamību. Minētais norāda uz mājas (istabas) dzīvnieku reģistrācijas ciešo saikni ar šo dzīvnieku atsavināšanas kontroli – kas ir nākamās apakšnodeļas pētījuma priekšmets.

Autore analizē tikai iekšējo tirdzniecību ar mājas (istabas) dzīvniekiem un esošo, kā arī nepieciešamo tiesisko regulējumu mājas (istabas) dzīvnieku audzēšanas jomā, neskatot dzīvnieku importa un eksporta jautājumus. Ar terminu “audzēšana” šajā apakšnodeļā tiek ietvertas visas procesa sastāvdaļas: nesterilizēta mājas (istabas) dzīvnieka turēšana; mājas (istabas) dzīvnieka vairošana (sākot no pārošanas, beidzot ar mazuļu dzemdēšanu); audzēšana (gan mātes, gan mazuļu labturības prasību ievērošana līdz brīdim, kad mazuļi tiek atsavināti); atsavināšana (tirgošana - šīs apakšnodeļas ietvaros netiks skatīti bezatlīdzības atsavināšanas darījumi).

Mājas (istabas) dzīvnieku audzēšana ir sensitīva nozare, jo, no vienas puses, ir dzīvu būtnu pavairošana, kur būtu jāievēro šo būtnu labturības prasības, no otras puses, finansiālais aspekts, kur katra labturības prasība sadārdzina procesu. Autore veikusi praktisku pētījumu par šķirnes mājas (istabas) dzīvnieku audzētājiem un to piedāvājumu tirgū – proti, vienā no populārākajām interneta tirdzniecības vietnēm: www.ss.com. Šī pētījuma rezultāti apliecina spēkā esošā tiesiskā regulējuma neefektivitāti un kontroles trūkumu. Uzraudzības un kontroles trūkuma galvenā problēma, autoresprāt, ir apstākļi, ka mājas (istabas) dzīvnieku audzētājs un/vai audzētava netiek reģistrēti kā valsts veterinārās uzraudzības objekti.

Promocijas darba 4.3.apakšnodeļā autore pievēršas jautājumam, kas ir diskusiju objekts ne tikai Latvijā, bet visā pasaulē, ne tikai tiesību zinātnieku, bet arī citu nozaru speciālistu vidū - savvaļas sugu dzīvnieku kā mājas (istabas) dzīvnieku turēšana. Savvaļas sugu dzīvnieku turēšana savam priekam, t.i., kā mājas (istabas) dzīvniekus, Latvijas tiesiskajā regulējumā nav viennozīmīgi reglamentēta, nav arī definēts praksē lietotais jēdziens “ekstotiskais dzīvnieks”. Kā būtiskākās juridiskās problēmas (precīzāk – trūkumus) Latvijā t.s. “ekstotisko” dzīvnieku turēšanā autore saskata: 1) nav reglamentēti galvenie jēdzieni: “ekstotisks dzīvnieks”, “domesticēts

dzīvnieks”; 2) nav zināms precīzs dzīvnieku sugu saraksts, kas turami kā mājas (istabas) dzīvnieki; 3) tiesiski regulēts aizliegums noteiktu savvaļas sugu dzīvnieku turēšanai, bet tos ir atļauts turēt reģistrētās savvaļas dzīvnieku turēšanas vietās, kurām arī nav precīza skaidrojuma, ne arī reglamentēts šādu dzīvnieku turēšanas nolūks; 4) noteikta tikai savvaļas sugu dzīvnieku turēšanas vietu reģistrācijas kārtība, bet ne šo dzīvnieku labturības prasības; 5) kompetences sadalījums ZM un Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas (VARAM) starpā (savvaļas dzīvnieki savvaļas dabā ir Dabas aizsardzības pārvaldes (DAP) kompetence, atsevišķas funkcijas par turētiem savvaļas dzīvniekiem, piemēram, attiecībā uz starptautisko tirdzniecību ar apdraudētajām dzīvnieku sugām ir DAP, bet turēti dzīvnieki, neatkarīgi no sugas, ir Pārtikas un veterinārā dienesta (PVD) kompetence, ignorējot faktu, ka veterinārajiem inspektoriem nav ne zināšanu, ne pieredzes pat par Latvijas dabai raksturīgām savvaļas sugām, nemaz nerunājot par visas pasaules savvaļas dzīvnieku sugām).

Eiropas Parlaments savvaļas sugu dzīvnieku turēšanu kā mājas (istabas) dzīvniekus atzīst kā riska faktoru gan no šādu dzīvnieku tirdzniecības aspekta (gan legālā, gan nelegālā tirdzniecība), gan arī no apdraudējumiem: turēto dzīvnieku labturībai; cilvēku veselībai un drošībai; vides aspektiem (dzīvnieku ķeršana savvaļā). Tai pat netiek runāts par pilnīgu savvaļas sugu dzīvnieku turēšanas aizliegumu. Kā viena no efektīvākajām tiesiskā regulējuma sistēmām atzīstama Pozitīvā saraksta ieviešana – t.i., tādu sugu dzīvnieku uzskaitījums, kurus atļauts turēt kā mājas (istabas) dzīvniekus (autore pētījusi Beļģijas piemēru, kuras Pozitīvais saraksts ar 42 zīdītāju sugām atzīts kā ļoti efektīvs). Latvijā esošais regulējums pārstāv t.s. Negatīvā saraksta sistēmu – ir aizliegta noteiktu savvaļas sugu dzīvnieku turēšana, attiecīgi pārējās sugas atļauts turēt. Negatīvā saraksta galvenais trūkums ir nenosakāmais sugu skaits, kas paliek ārpus tiesiskā regulējuma un kontroles: aizliedzot kaut 900 sugu, atļautas paliek gandrīz 5000 sugas.

Šis ir viens no retajiem jautājumiem mājas (istabas) dzīvnieku turēšanā, kur Latvijā vēl nav vērojamas būtiskas problēmas. Tomēr, pamatojoties uz citu valstu pieredzi un identificētajiem riskiem, šis ir jautājums, kurš ir sakārtojams vēl pirms nozīmīgu problēmu pieļaušanas.

4.nodaļu noslēdz sabiedriskās kārtības un sabiedriskās drošības jautājumi mājas (istabas) dzīvnieku uzturēšanā. Promocijas darba 4.4.apakšnodaļā autore aplūko ar suņu turēšanu saistītus jautājumus, kas ietekmē sabiedrisko kārtību un sabiedrisko drošību: suņa atzīšanas par bīstamu tiesiskās sekas un suņu apmācību tiesiskā regulējuma trūkums, tā ietekme uz suņu apmācību organizēšanas kārtību un kvalitāti.

Suņa atzīšanas par bīstamu tiesiskā regulējuma sākums Latvijā datējams ar 2003.gadu, kad DzAL pirmo reizi nostiprināts jēdziens “bīstams suns”. Suņa atzīšana par bīstamu ir paralēls process dzīvnieka turēšanas noteikumu pārkāpumā, kā rezultātā personai vai dzīvniekam nodarīts kaitējums. Autore izpētījusi pasaulē

pielietotās tiesiskā regulējuma pieejas: 1) izstrādājot un apstiprinot sarakstus ar konkrētām suņu šķirnēm, kuras pēc šķirņu īpatnībām uzskatāmas par bīstamām un šo šķirņu (arī šo šķirņu jauktenu) suņu turēšanai tiek noteiktas speciālas prasības (piemēram, aizliegums vairot, paaugstinātas nodevas par šāda suņa turēšanu u.c.) vai arī noteikts aizliegums turēt šādu šķirņu suņus; 2) izveidojot procesuālu kārtību, kā izvērtēt konkrēta suņa bīstamību un noteikt ierobežojumus tādu suņu turēšanai, kuri atzīti par bīstamiem sabiedrībai; 3) apvienota pieeja, nosakot gan suņu šķirnes, kuras turēt aizliegts, gan procesuālo kārtību, kā rīkoties ar suni, ja tas uzbrucis vai izrāda agresiju.

Secināts, ka t.s. “bīstamo suņu” jomas sakārtošanai nepieciešama kompleksa pieeja - tiesisko regulējumu vērsot uz cilvēka uzvedības noregulēšanu. Šī jautājuma padziļinātai izpratnei veikta intervija ar nozares ekspertu I.Pavlovski - suņkopības speciālists ar 50 gadu nepārtrauktas darbības pieredzi nozarē, laika posmā 2006-2008 bijis PVD veidotās komisijas suņu bīstamības izvērtēšanai kinologs. Intervijā gūts apstiprinājums, ka nav bīstamu suņu, ir suņu īpašnieki, kas, nepareizas turēšanas rezultātā, rada sabiedriski bīstamas situācijas.

Šis apakšnodaļas otra daļa veltīta apmācību jautājumam – suņu un to turētāju apmācība, t.sk., profesijas “kinologs” analīzei. Neviena izglītības iestāde Latvijā nepiedāvā minētās profesijas apgūšanu, līdz ar to ir apgrūtināta arī izglītības programmu izstrāde; šobrīd Latvijā nav vienotas kinologu apmācības sistēmas, kas kavē kinoloģijas jomas attīstību Latvijā un neļauj pieejamos resursus (kinologus, suņus, finanšu līdzekļus) izmantot pēc iespējas efektīvāk.

Mājas (istabas) dzīvnieku turēšanas popularitātes pieaugums, kā arī šo dzīvnieku un cilvēku saiknes transformācija no darba vajadzībām uz emocionālu pieķeršanos rada nepieciešamību pēc kvalitatīviem uzvedības noteikumiem, kas pasargātu gan dzīvnieku, gan tā īpašnieku, gan sabiedrību, gan apkārtējo vidi.

5. MĀJAS (ISTABAS) DZĪVNIEKU TIESISKĀ REGULĒJUMA ATTĪSTĪBAS STRATĒGIJA LATVIJAS REPUBLIKĀ

Pamatojoties uz šajā promocijas darbā veikto teorētisko un praktisko pētījumu, autore piedāvā mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskā regulējuma attīstības stratēģiju Latvijā, izdalot šādus pamatjautājumus:

1. subjekti mājas (istabas) dzīvnieku turēšanas tiesiskajās attiecībās;
2. objekti mājas (istabas) dzīvnieku turēšanas tiesiskajās attiecībās;
3. valsts un pašvaldību iestāžu kompetence mājas (istabas) dzīvnieku turēšanas tiesiskajās attiecībās;
4. tiesību aktu sistēma mājas (istabas) dzīvnieku turēšanas tiesiskajās attiecībās.

Šie jautājumi izvēlēti par pamatu stratēģijas struktūrai, ar mērķi sistēmiski apkopot būtiskākos tiesiskā regulējuma aspektus, kas veido vienotu mājas (istabas)

dzīvnieku turēšanas tiesisko režīmu. Autores ieskatā mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskā regulējuma jaunrades un pilnveidošanas jomā trūkst stratēģiska redzējuma. Šajā nodaļā autore sniedz ieskatu aktuālo (dažādās stadijās politiskajā dienaskārtībā esošo) tiesību aktu projektu un pilsonisko iniciatīvu daudzumā tikai vienā šaurā jomā – mājas (istabas) dzīvnieku turēšana – kas norāda uz samilzušām, ilgstoši nerisinātām tiesiskā regulējuma jaunrades problēmām.

Autores ieskatā mājas (istabas) dzīvnieku turēšanas tiesību normu sakārtošana ir sākama ar konceptuālu pieeju – stratēģijas izstrādi plānveidīgai, mērķtiecīgai rīcībai. Mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskā regulējuma stratēģiskās attīstības pamatā formulējami: vīzija, mērķis un virzieni; ilgtermiņa un īstermiņa plāni, sasniedzamie rezultāti; esošās situācijas (tiesiskā regulējuma) analīze; pasākumi, uzdevumi mērķa sasniegšanai.

Promocijas darba 5.nodaļā izstrādāts stratēģijas projekts, balstoties uz iepriekšējo nodaļu gūtajiem secinājumiem. Šis nodaļas galvenie rezultāti atspoguļoti promocijas darba Secinājumu un priekšlikumu daļā.

Tiesību aktu sistēma mājas (istabas) dzīvnieku turēšanas tiesiskajās attiecībās veidojama, pamatojoties uz loģikas un juridiskās tehnikas pamatprincipiem (skaidras, precīzas legāļdefinīcijas; uzvedības noteikumi un atbildība; normu dublēšanas novēršana; prioritāro tiesisko attiecību jomu identificēšana un reglamentēšana). Ņemot vērā daudzveidīgo tiesisko attiecību kopumu (nodokļu normatīvie akti – pašvaldību nodevas; trakumsērgas apkarošana; medību normatīvie akti; dzīvnieku aizsardzības un labturības normatīvie akti; dzīvnieku turēšanas normatīvie akti; pārkāpumu un atbildības normatīvie akti; īpašuma tiesību normatīvie akti), sistēmiskas pieejas rezultātā jāpanāk normu pāreja no kvantitātes uz kvalitāti. Autores ieskatā mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskais regulējums Latvijā ir nesamērīgi plašs un sadrumstalots.

SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI

Veiktā pētījuma rezultātā pētījuma hipotēze ir apstiprinājusies: mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskajam regulējumam Latvijā trūkst stratēģiskas un sistēmiskas pieejas, kas negatīvi ietekmē šī tiesiskā regulējuma jaunrades un pilnveidošanas procesus. Autore secina, ka mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskais regulējums ir sadrumstalots, atsevišķas normas dublējas, jo nav ievērota sistēmiska pieeja tiesību normu pilnveidošanas procesā, vairākas ar mājas (istabas) dzīvnieku turēšanu nozīmīgas jomas nav noregulētas 23 (divdesmit trīs) gadu laikā.

Promocijas darba pētījuma rezultātā autore apkopojusi 19 (deviņpadsmit) secinājumus ar priekšlikumiem to risinājumam. Piedāvāti priekšlikumi grozījumiem un papildinājumiem 8 (astoņos) likumos (DzAL, DzACL, Pašvaldību likums, VetL, CL, Medību likums, AAL, KPL) un 5 (piecos) MK noteikumos (Nr.266 “Labturības prasības mājas (istabas) dzīvnieku turēšanai, tirdzniecībai un demonstrēšanai publiskās izstādēs, kā arī suņa apmācībai”; Nr.359 “Mājas (istabas) dzīvnieku reģistrācijas kārtība”, Nr.678 “Klaiņojošu suņu un kaķu izķeršanas prasības”, Nr.421 “Medību noteikumi”, Nr.428 “Kārtība, kādā suni atzīst par bīstamu, un prasības bīstama suņa turēšanai”), kā arī piedāvāts izstrādāt 5 (piecus) MK noteikumus jomās, kas uz šo brīdi nav noregulētas:

- 1) noteikumus par dzīvnieku labturības prasībām mājas (istabas) dzīvnieku audzētavā un mājas (istabas) dzīvnieku audzētavas reģistrācijas kārtību;
- 2) nebrīvē turētu savvaļas sugu dzīvnieku reģistrācijas kārtību, labturības prasības nebrīvē turētiem savvaļas sugas dzīvniekiem;
- 3) kārtību, kādā sabiedriskās dzīvnieku aizsardzības organizācijas tiek iesaistītas dzīvnieku aizsardzības un labturības prasību ievērošanas uzraudzībā
- 4) kārtība, kādā veicama apmācība dzīvnieku labturības jautājumos;
- 5) kārtība klaiņojošo un bezsaimnieka dzīvnieku izķeršanai un turpmākai rīcībai ar tiem.

Būtiskākos secinājumus un priekšlikumus autore apkopojusi aizstāvēšanai izvirzītās tēzēs.

Aizstāvēšanai izvirzītās tēzes, secinājumi un priekšlikumi

1. Mājas (istabas) dzīvnieku tiesiskā regulējuma pamatjēdzienu precizēšana

Secinājums Nr.1: Tiesību aktos nav definēti jēdzieni: dzīvnieks; domesticētas sugas dzīvnieks; nebrīvē turēts dzīvnieks; vaislas (mājas) istabas dzīvnieks; dzīvnieku aizsardzība; dzīvnieku turēšanas noteikumi. Neskaidri definēts jēdziens mājas (istabas) dzīvnieks.

Priekšlikums Nr.1

1.1. Papildināt DzAL 1.pantu ar šādiem terminiem:

“1.pants. Likumā ir lietoti šādi termini:

19) dzīvnieks – mugurkaulnieks, kas nav cilvēks, un bezmugurkaulnieks.

20) domesticētas sugas dzīvnieks – dzīvnieks, kura evolūciju cilvēks apzināti ietekmējis, lai apmierinātu savas vajadzības;

21) nebrīvē turēts dzīvnieks – domesticētas vai savvaļas sugas dzīvnieks, kas tiek turēts nebrīves apstākļos šajā likumā un citos normatīvajos aktos noteiktā kārtībā;

22) dzīvnieku aizsardzība – tiesisku un praktisku pasākumu kopums, kas aizsargā dzīvnieku no cilvēka negatīvas ietekmes, kas var izpausties kā apzinātu vai bezjēdzīgu sāpju vai ciešanu radīšana dzīvniekam, tā nāves izraisīšana vai tīša vai ļaunprātīga nolaidība attieksmē pret dzīvnieku;

23) dzīvnieku turēšanas noteikumi – noteikumi, kas nosaka personas uzvedības noteikumus dzīvnieka turēšanā ar mērķi nodrošināt sabiedrisko kārtību.”

1.2. Izteikt DzAL 1.panta 14.punktu šādā redakcijā:

“14) mājas (istabas) dzīvnieks – šī Likuma 2.pielikumā minēto sugu dzīvnieks, kuru cilvēks tur savam priekam”.

Papildināt DzAL ar 2.pielikumu (skatīt Priekšlikumu Nr.5.2.)

1.3. Vārdus “nebrīvē audzēts dzīvnieks” visā DzAL aizstāt ar vārdiem “nebrīvē turēts dzīvnieks” attiecīgajā locījumā.

1.4. Papildināt DzACL 1.panta pirmo daļu ar jaunu punktu:

“1.pants. Likumā lietotie termini

(1) Likumā ir lietoti šādi termini:

16) vaislas (mājas) istabas dzīvnieks – mājas (istabas) dzīvnieks, kuru paredzēts izmantot vai izmanto pēcnācēju gūšanai.”

2. Dzīvnieka īpašnieka un dzīvnieka turētāja nodalīšana tiesiskajā regulējumā

Secinājums Nr.2: Spēkā esošajos tiesību aktos nav skaidri nodalīts dzīvnieka īpašnieka un dzīvnieka turētāja tiesības, pienākumi un atbildība. No tiesību normām nav viennozīmīgi skaidrs, ka pilna atbildība par dzīvnieku ir dzīvnieka īpašniekam; turētājs atbildīgs tikai par noteikto periodu un faktiskajiem apstākļiem, kas iestājušies dzīvnieka turēšanas ietvaros.

Priekšlikums Nr.2

2.1. DzAL 1.panta 3.punktu izteikt šādā redakcijā:

“1.pants. Likumā ir lietoti šādi termini:

3) dzīvnieka turētājs — persona, kurai dzīvnieka īpašnieks uzticējis dzīvnieku vai kura valdījumā dzīvnieks nokļuvis citādā veidā, un kuras faktiskā rīcībā un aprūpē atrodas dzīvnieks;”

2.2. VetL:

1) 58. un 59.pantā izslēgt vārdus “vai turētājiem”;

2) papildināt ar jaunu – 59.¹ pantu šādā redakcijā:

“59.¹ pants. (1) Šā likuma 58. un 59.pantā minētās tiesības un pienākumi ir arī dzīvnieka turētājam, kuram īpašnieks uzticējis dzīvnieku vai personai, kuras faktiskā rīcībā un aprūpē atrodas dzīvnieks.

(2) Šā likuma 59.panta 14. un 17.punktā minētos pienākumus dzīvnieka turētājs var īstenot, ja dzīvnieka īpašnieks to ir pilnvarojis veikt šajos punktos minētās darbības ar dzīvnieku.”

2.3. MK noteikumos Nr.266 “Labturības prasības mājas (istabas) dzīvnieku turēšanai, tirdzniecībai un demonstrēšanai publiskās izstādēs, kā arī suņa apmācībai”:

- 1) 50.punktā izslēgt vārdus “vai turētājs”;
- 2) 52.punktā izslēgt vārdus “vai turētājam”;
- 3) 52.2.punktā izslēgt vārdus “vai turētāja”
- 4) 52.9.punktā izslēgt vārdus “vai turētājs”
- 5) 54.punktu izteikt šādā redakcijā:

“54. Mājas (istabas) dzīvnieku aizliegts:

54.1. izmantot vairošanai, ja mājas (istabas) dzīvnieks ir slims, tam ir iedzimtas patoloģijas, kā arī fizioloģiski un ģenētiski nesaderīgus dzīvniekus;

54.2. izmantot vairošanai, ja tas apdraud šī dzīvnieka veselību;

54.3. izmitināt uz mājas balkona vai lodžijas;

54.4. turēt antisanitāros apstākļos;

54.5. apzīmēt ar līdzekļiem, kas kaitē tā veselībai;

54.6. turēt, radot antisanitārus apstākļus.”

6) Papildināt 52.punktu ar otro daļu šādā redakcijā:

“(2) Šī punkta pirmajā daļā minētie pienākumi ir arī dzīvnieka turētājam, kuram īpašnieks uzticējis dzīvnieku, izņemot šo noteikumu 52.2., 52.4., 52.5., 52.7. un 52.9.punktā minētos pienākumus.”

3. Deleģējumi MK noteikumu izstrādei par jomām, kas nav noregulētas mājas (istabas) dzīvnieku turēšanas jomā

Secinājums Nr.3: Vairāk kā 20 gadu laikā, kopš spēkā ir DzAL, mājas (istabas) dzīvnieku uzturēšanas jomā vēl joprojām nesakārtotas palikušas ļoti nozīmīgas tiesiskās attiecības, kurās iesaistīti šie dzīvnieki: mājas (istabas) dzīvnieku audzēšana; savvaļas sugu dzīvnieku turēšana kā mājas (istabas) dzīvniekus; sabiedriskās kontroles ieviešana mājas (istabas) dzīvnieku turēšanas jomā.

Priekšlikums Nr.3

Papildināt DzAL 10.pantu ar jauniem punktiem:

“10.pants. Ministru kabinets nosaka:

25) noteikumus par dzīvnieku labturības prasībām mājas (istabas) dzīvnieku audzētavā un mājas (istabas) dzīvnieku audzētavas reģistrācijas kārtību;

26) nebrīvē turētu savvaļas sugu dzīvnieku reģistrācijas kārtību, labturības prasības nebrīvē turētiem savvaļas sugas dzīvniekiem;

27) kārtību, kādā sabiedriskās dzīvnieku aizsardzības organizācijas tiek iesaistītas dzīvnieku aizsardzības un labturības prasību ievērošanas uzraudzībā.”

4. Mājas (istabas) dzīvnieku sugu reglamentācija

Secinājums Nr.4: Tiesiskā regulējumā šobrīd nav skaidri nosakāms, kādas dzīvnieku sugas turamas kā mājas (istabas) dzīvnieki – autoresprāt, turēšanai cilvēka priekam būtu pieļaujams turēt dzīvniekus, kuriem turēšana nebrīvā un atrašanās tiešā cilvēka tuvumā nerada diskomfortu un kuru fizioloģiskās un zoopsiholoģiskās vajadzības ir nodrošināmas nebrīves apstākļos.

Priekšlikums Nr.4

4.1. Papildināt DzAL ar 3.² pantu šādā redakcijā:

“3.² pants. Kā mājas (istabas) dzīvniekus atļauts iegādāties, turēt un atsavināt šādus dzīvniekus:

1) šā likuma 2.pielikumā minētos domesticētu sugu dzīvniekus;

2) šā likuma 2.pielikumā minētos savvaļas sugu dzīvniekus, ja saņemta Dabas aizsardzības pārvaldes atļauja konkrētas sugas dzīvnieka turēšanai reģistrētā savvaļas sugu dzīvnieku turēšanas vietā.”

4.2. Papildināt DzAL ar 2.pielikumu: Dzīvnieku sugas, ko atļauts turēt kā mājas (istabas) dzīvniekus, ja tiek nodrošināta to labturība.”

5. Sabiedriskā kontrole mājas (istabas) dzīvnieku turēšanas uzraudzībai un kontrolei

Secinājums Nr.5: Mājas (istabas) dzīvnieku aizsardzības un labturības uzraudzībai piesaistāmas dzīvnieku aizsardzības organizācijas, tomēr pilnvērtīga sabiedriskā kontrole – sabiedriskie dzīvnieku aizsardzības inspektori, kuriem dots ārējos tiesību aktos nostiprināts pilnvaru apjoms – Latvijā nav izveidota, nav arī ārēja tiesību akta, kas regulētu šādas sabiedriskās kontroles apjomu un saturu.

Priekšlikums Nr.5

Atbilstoši DzAL 10.pantā dotajam deleģējumam (priekšlikums Nr.3) izstrādāt MK noteikumus par kārtību, kādā sabiedriskās dzīvnieku aizsardzības organizācijas tiek iesaistītas dzīvnieku aizsardzības un labturības prasību ievērošanas uzraudzībā, kuros reglamentēta:

1) sabiedrisko dzīvnieku aizsardzības inspektorū apmācība un pilnvaru apjoms;

2) sabiedrisko dzīvnieku aizsardzības inspektorū tiesības, pienākumi un atbildība;

3) sabiedrisko dzīvnieku aizsardzības inspektorū sadarbības kārtība ar kompetentajām uzraugošajām institūcijām un amatpersonām;

4) sabiedrisko dzīvnieku aizsardzības inspektorū apliecības paraugs, tās izsniegšanas un anulēšanas kārtība;

5) sabiedrisko dzīvnieku aizsardzības inspektorū reģistrācijas kārtība.

6. Kaķu obligātās reģistrācijas noteikšana

Secinājums Nr.6: Mājas (istabas) dzīvnieku reģistrācija kā obligāta noteikta tikai suņiem. Valstī ir liels bezsaimnieka kaķu skaits, bet kaķu obligāta reģistrācija šo dzīvnieku turēšanas efektīvākai uzraudzībai nav paredzēta.

Priekšlikums Nr.6

6.1. VetL 59.pantu papildināt ar jaunu punktu šādā redakcijā:

“59.pants. Dzīvnieku īpašniekiem ir pienākums:

19) nodrošināt, lai kaķis, līdz tas sasniedzis 10 nedēļu vecumu, ir apzīmēts ar mikroshēmu un reģistrēts Lauksaimniecības datu centra mājas (istabas) dzīvnieku reģistra datubāzē.”

6.2. MK noteikumu Nr.359 “Mājas (istabas) dzīvnieku reģistrācijas kārtība” 3.1. un 3.2.punktus izteikt šādā redakcijā:

“3. Datubāze ir vienotās valsts informācijas sistēmas "Lauksaimniecības datu centra informācijas sistēma" sastāvdaļa. Datubāzē:

3.1. reģistrē suni un kaķi, kas apzīmēts ar mikroshēmu;

3.2. var reģistrēt mājas (istabas) sesku, kas apzīmēts ar mikroshēmu.”

7. Dzīvnieka civiltiesiskā statusa maiņa un mantošana

Secinājums Nr.7: Eiropas valstu civiltiesību aktos dzīvnieks tiek izdalīts no lietu statusa. Dzīvnieka aizsardzības problēmas var sasaistīt ar personu izpratni, ka dzīvnieks ir lieta un ka dzīvnieka īpašniekam ir absolūta vara pār dzīvnieku. Spēkā esošās normas nenodrošina mājas (istabas) dzīvnieka aizsardzību pēc tā īpašnieka nāves, Civillikuma Mantojuma tiesību daļa nesatur precīzas normas par dzīvnieku kā mantojuma kopības sastāvdaļu, kā arī par pienākumu rūpēties par mantojuma atstājēja dzīvnieku kā uzlikumu.

Priekšlikums Nr.7

7.1. Civillikuma 841.pantu papildināt ar otro daļu šādā redakcijā:

“841. (1) Lietas ir ķermeņiskas vai bezķermeņiskas. Bezķermeņiskas lietas ir dažādas personiskas, lietu un saistību tiesības, ciktāl tās ir mantas sastāvdaļas.

(2) Dzīvnieks nav lieta. Dzīvnieks ir aizsargājams ar speciāliem likumiem. Ievērojot likumus, kas tos aizsargā, uz dzīvniekiem attiecas īpašuma tiesības.”

7.2. Civillikuma 382.panta pirmo teikumu izteikt šādā redakcijā:

“382. Mantojums ir kopība, kurā ietilpst visa kustamā un nekustamā manta, kā arī dzīvnieks, citiem atdodamās tiesības un saistības, kas mirušam vai par mirušu izsludinātam piederējušas viņa patiesās vai tiesiski pieņemamās nāves laikā.”

7.3. Civillikuma 600.pantu papildināt ar otro daļu šādā redakcijā:

“600. (1) Pēdējās gribas rīkojumus var aprobežot nevien ar nosacījumiem un termiņiem, bet arī citādi, un proti, ar uzlikumiem, lietošanas ierobežojumiem, kā arī uzliekot pienākumu atdot to, kas saņemts, citai personai, vai tā vietā izdarīt kādu darbību.

(2) Ja mantojuma kopībā ietilpst dzīvnieks un ja mantojuma atstājējs nav atstājis atsevišķu pēdējās gribas rīkojumu par dzīvnieka aprūpi, dzīvnieka aprūpe uzskatāma kā uzlikums mantiniekam.

8. Klaiņojoša un bezsaimnieka dzīvnieka nodalīšana tiesiskajā regulējumā

Secinājums Nr.8: Tiesiskajā regulējumā ieviešot jēdzienu bezsaimnieka dzīvnieks, netika nodalīti klaiņojošu un bezsaimnieka dzīvnieku jēdzieni. Šīm dzīvnieku grupām paredzēta atšķirīga kārtība to populācijas kontrolei: klaiņojošie dzīvnieki ir izķerami un nogādājami dzīvnieku patversmē; bezsaimnieka dzīvnieki – sterilizējami un nogādājami atpakaļ to mītnes vietā. MK noteikumi Nr.678 “Klaiņojošu suņu un kaķu izķeršanas kārtība” gan pēc nosaukuma, gan pēc noteikumu mērķa attiecināmi uz klaiņojošiem dzīvniekiem, tai pat laikā satur normas par bezsaimnieka kaķiem (20. un 21.punkts).

Priekšlikums Nr.8

8.1. DzAL 8.panta pirmo daļu izteikt šādā redakcijā:

“8.pants. (1) Bez pajumtes un īpašnieka aprūpes vai uzraudzības palicis mājas (istabas) dzīvnieks uzskatāms par klaiņojošu dzīvnieku vai bezsaimnieka dzīvnieku. Par bezsaimnieka dzīvnieku uzskatāms sterilizēts kaķis, kas uzturas pilsētā vai lauku apdzīvotā vietā dzīvojamo māju tuvumā un kam nav īpašnieka. Par klaiņojošu vai bezsaimnieka dzīvnieku nav uzskatāms sterilizēts īpašnieka kaķis, kas uzturas pilsētā vai lauku apdzīvotā vietā dzīvojamo māju tuvumā.”

8.2. DzAL 10.panta 20.punktu izteikt šādā redakcijā:

“10.pants. Ministru kabinets nosaka:

20) kārtību klaiņojošo un bezsaimnieka dzīvnieku izķeršanai un turpmākai rīcībai ar tiem, dzīvnieku ķērāja pienākumus, apmācības programmu, apmācības un reģistrācijas kārtību, samaksu par dzīvnieku ķērāja apmācību un apliecības izgatavošanu un izsniegšanu, kā arī dzīvnieku ķērāja apliecību izsniegšanas un anulēšanas kārtību;”

8.3. Izstrādāt jaunus MK noteikumus “Kārtība klaiņojošo un bezsaimnieka dzīvnieku izķeršanai un turpmākai rīcībai ar tiem”, ar kuriem aizstāt MK noteikumus Nr.678 “Klaiņojošu suņu un kaķu izķeršanas prasības”.

9. Ierobežojumi mājas (istabas) dzīvnieku turēšanai

Secinājums Nr.9: Liela skaita mājas (istabas) dzīvnieku turēšana ir riska faktors dzīvnieku labturības prasību pārkāpumiem. Pašvaldībai šobrīd nav tiesiski pamatota pilnvarojumu ierobežot turēto dzīvnieku skaitu māsasaimniecībā, ja, piemēram, persona nespēj nodrošināt dzīvnieku turēšanas un labturības apstākļus lielam skaitam dzīvnieku, kā arī ja ir objektīvi apsvērumi, kad personas individuālo īpatnību dēļ (t.s., “dzīvnieku vācēji”) pilnībā aizliegt dzīvnieku turēšanu nav nepieciešams, bet ierobežot turamo dzīvnieku skaitu nepieciešams obligāti.

Priekšlikums Nr.9

DzAL 8.pantu papildināt ar jaunu – 3¹ daļu šādā redakcijā:

“(3¹) Saskaņā ar pašvaldības saistošajiem noteikumiem vietējā pašvaldība var ierobežot vienā mājsaimniecībā turamo mājas (istabas) dzīvnieku skaitu, ja dzīvnieku turēšanā noteiktajā mājsaimniecībā netiek nodrošinātas labturības prasības, par konkrēto mājsaimniecību saņemtas sūdzības par dzīvnieku turēšanas vai labturības pārkāpumiem vai dzīvnieku turēšana konkrētā mājsaimniecībā ir pretrunā sabiedriskās kārtības normām.”

10. Dzīvnieku aizsardzības organizāciju pārstāvības tiesība cietušiem vai bezpalīdzīgā stāvoklī nonākušiem dzīvniekiem

Secinājums Nr.10: Spēkā esošie tiesību akti administratīvā pārkāpuma procesā un kriminālprocesā neparedz dzīvnieku aizsardzības organizācijas pārstāvības tiesību cietušam dzīvniekam, ja pārkāpuma vai noziedzīga nodarījuma rezultātā dzīvnieku nepieciešams aizsargāt no tā īpašnieka (turētāja) vai ja cietis bezsaimnieka dzīvnieks.

Priekšlikums Nr.10

10.1. AAL:

10.1.1. 54.pantu papildināt ar jaunu – 2.¹ daļu, to izsakot šādā redakcijā:

“54.pants. Pārstāvis

(2.¹) Ja administratīvā pārkāpuma rezultātā cietis dzīvnieks un tā pārstāvību nevar īstenot dzīvnieka īpašnieks, par pārstāvi atzīst dzīvnieku aizsardzības organizācijas, kura uzņemas pārstāvību, pārstāvi.”

10.1.2. 166.panta pirmajā daļā papildināt ar dzīvnieku aizsardzības organizācijas tiesībām pārsūdzēt administratīvā pārkāpuma lietā pieņemto lēmumu, izsakot šādā redakcijā:

“166.pants. Tiesības pārsūdzēt administratīvā pārkāpuma lietā pieņemto lēmumu

(1) Administratīvā pārkāpuma lietā pieņemto lēmumu var pārsūdzēt augstākai amatpersonai persona, kurai piemērots administratīvais sods, dzīvnieku aizsardzības organizācija, kas atzīta par pārstāvi administratīvā pārkāpuma lietā, kā arī cietušais, bet daļā par rīcību ar mantu — arī aizskartais mantas īpašnieks.

10.2. KPL:

10.2.1. 369.panta otro daļu papildināt ar jaunu punktu:

“369.pants. Kriminālprocesa uzsākšanas iemesli

(2) Šā panta pirmajā daļā minētās ziņas var iesniegt:

7) dzīvnieku aizsardzības organizācijas – kā iesniegumu par dzīvnieka interešu aizskārumu, kuru cēlonis varētu būt noziedzīgs nodarījums;”

10.2.2. 373.panta piekto daļu papildināt ar atsauci uz KPL 369.panta otrās daļas 7.punktu, izsakot šādā redakcijā:

“373.pants. Atteikšanās uzsākt procesu

(5) Lēmumu par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu šā likuma 369.panta otrās daļas 1., 2., 4. un 7.punktā minētās personas 10 dienu laikā pēc paziņojuma saņemšanas var pārsūdzēt prokuroram, ja lēmumu pieņēmis izmeklētājs, vai amatā augstākam prokuroram, ja lēmumu pieņēmis prokurors.”

Rīgā, 2023.gada 4.decembris

Inese Bāra